

3811

سرشناسه: مهریزی، مهدی، ۱۳۴۹.

عنوان و نام پدید آور: حوزه‌ها و مکاتب حدیثی / مهدی مهریزی، آرزویاب عبدالهادی مسعودی؛ ویراستار محمدمهدی حیدری، محمدمهدی خوش قلب؛ بازیبن نهایی محمدمهدی خوش قلب. (به سفارش) وزارت علوم تحقیقات و فناوری، دانشگاه قرآن و حدیث، مرکز آموزش الکترونیکی.

مشخصات نشر: قم: موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۵۹ ص.

فروست: درس گفتار: ۳۴.

شابک: 978 - 622 - 207 - 005 - 2 ISBN:

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: بالای عنوان: متون آموزشی مرکز آموزش الکترونیکی.

یادداشت: کتابنامه: ص (۱۵۳) - ۱۵۹؛ همچنین به صورت زیر نویس.

عنوان دیگر: متون آموزشی مرکز آموزش الکترونیکی.

موضوع: حدیث - تاریخ

موضوع: Hadith -- History

موضوع: محدثان

موضوع: Hadith -- Authorities

موضوع: حوزه‌های علمیه

موضوع: Islamic theological seminaries*

موضوع: احادیث شیعه

موضوع: Hadith (Shiites) -- Texts

موضوع: احادیث اهل سنت

موضوع: Hadith (Sunni) -- Texts

شناسه افزود: قرآن و حدیث، مرکز آموزش الکترونیکی

رده بندی کتب: ۱۳۹۷ - ۹۸۰/۵/۹۸۰

رده بندی رده‌ها: ۲۹۷/۲۹

شابک: ۵۷۲۳

سازمان چاپ و نشر

دفتر انتشارات
دانشگاه قرآن و حدیث
مرکز آموزش الکترونیکی

حوزه‌ها و مکاتب حدیثی

مهدی مهریزی

ارزیاب: عبدالهادی مسعودی	ویراستار: محمدمهدی حیدری، محمدمهدی خوش قلب
بازیبن نهایی: محمدمهدی خوش قلب	صفحه آرا: مهدی خوش قلب - اراکرم

ناشر: سازمان چاپ و نشر دارالحدیث • چاپ: اول/ ۱۳۹۷ • چاپخ نه: دارالحدیث

شمارگان: ۵۰۰ • قیمت: ۱۲۵۰۰ تومان • شابک: ۲-۱۰۵-۲۰۷-۰۰۲-۹۷۸

محل پخش

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان معلم، پلاک ۱۲۵ تلفن: ۰۲۵ ۳۷۷۴۰۵۲۳

فاکس: ۰۲۵ ۳۷۷۴۰۵۷۱ / ص. پ ۴۴۶۸ / ۳۷۱۸۵

نمایشگاه دائمی علوم حدیث (قم، خیابان معلم) مجتمع ناشران، طبقه همکف پلاک ۲۹ تلفن: ۰۲۵ ۳۷۷۴۰۵۴۵

شهری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) صحن کاشانی تلفن: ۵۵۹۵۲۸۶۲

<http://darolhadith.ir>

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

۱۱۴۰۱۴۹۲۰۰۱۰۱۵

درس
گفتار
۳۴

معاون آموزشی مرکز آموزش الکترونیکی

مهریه ها و سگاتب حی

مهدی مهریزی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قرآن و حدیث
مرکز آموزش الکترونیکی

سخن‌مستنا

متن عنوان مجموعه «متون تدوینی نشر مرکز آموزش الکترونیکی دانشگاه قرآن و حدیث» است. این متون از آغاز تأسیس مرکز- سال ۱۳۸۳- تاکنون به عنوان منابع درسی دانشجویان در مقاطع کارشناسی و ارشد سواره تدریس شده است. بخشی از متون آموزشی مرکز، توسط ناشران دانشگاهی، مانند سمت، منتشر شده است، از سال ۱۳۹۵ مرکز تصمیم گرفته تا همه منابع درسی را به صورت ذیل آماده و منتشر نماید:

درس نوشتار

این اصطلاح به سبک خطی می‌شود که استاد افزون بر تدریس، مطالب دروس را قلمی نیز کرده است.

درس قرآن

این عنوان به بخشی از جزوات آموزشی، که به تدریس می‌شود که به جهت فقدان متن مکتوب یا منبع مقبول در آن آماده درسی، همان‌گونه که استاد در تولید بسته‌های درسی چند رسانه‌ای، پیاده و پس از بازنگری و ته‌سرات ویرایشی، برای تسهیل در مطالعات و آزمون، به صورت مکتوب منتشر می‌شود. امید است صاحبان این آثار فرصت یابند تا این دروس را به نگارش را به کتاب‌های منقح تبدیل نمایند.

شایان ذکر است که با توجه به فقر منابع در موضوعات کتاب‌ها و یا نگاه‌های نو صاحبان آثار، بسیاری از این جزوات در مراکز معتبر دانشگاهی و حوزوی در حال تدریس است.

از خوانندگان گرامی به جهت برخی کاستی‌های احتمالی در ویرایش و یا استنادها، که از ناحیه مرکز- و نه صاحبان آثار- رخ داده، صمیمانه عذرخواهیم.

فهرست مطالب

درس اوّل: کلیات (۱)

۱۱		مقدمه
۱۳		علوم حدیث و معارف خارجی
۱۴		شاخه‌های علوم حدیث
۱۴		شاخه نخست: دانش صدور و ارزیابی انتساب
۱۴		شاخه دوم: قواعد فقه الحدیث
۱۵		شاخه سوم: تاریخ حدیث و علوم حدیث
۱۵		شاخه چهارم: مصطلح الحدیث
۱۶		شاخه پنجم: فلسفه حدیث و علوم حدیث
۱۶		جایگاه حوزه‌ها و مکاتب حدیثی در میان شاخه‌های علوم حدیث
۱۷		دسته‌بندی‌ها و تقسیم‌بندی‌های درس حوزه‌ها و مکاتب حدیثی

درس دوم: کلیات (۲)

۲۰		تعریف مرکز حدیثی
۲۱		موضوعات قابل بحث و بررسی در هر مرکز حدیثی
۲۲		منابع و راه‌های دستیابی به اطلاعات در باره هر مرکز حدیثی
۲۳		مراکز حدیثی شیعه
۲۳		مراکز حدیثی اهل سنت
۲۵		پیوست‌ها
.....		نمودار شماره (۱)
۲۴		مراکز حدیثی شیعه
.....		نمودار شماره (۲)
۲۶		مراکز حدیثی اهل سنت

درس سوم: جریان‌ها و مکتب‌های حدیثی

۲۷		جریان‌ها و مکتب‌ها؛ تعریف و شاخص‌ها
----	-------	-------------------------------------

۲۸	 دسته‌بندی جریان‌ها و مکتب‌ها
۲۸	 ۱. نص‌گرایان
۲۸	 ۲. عقل‌گرایان
۲۹	 ۳. باطن‌گرایان
۲۹	 نص‌گرایان: تعریف و زیرمجموعه‌ها
۳۰	 منطق عام و خاص

درس چهارم: جریان نص‌گرایی (۱)

۳۲	 اصول مشترک نص‌گرایان
۳۲	 ۱. ناتوانی عقل از درک حقایق دینی و تقدّم نقل بر عقل
۳۶	 ۲. تقدّم حدیث بر قرآن در امام‌زجوع

درس پنجم: جریان نص‌گرایی (۲)

۴۱	 ادامه اصول مشترک نص‌گرایان
۴۱	 ۳. پای‌بندی به ظواهر و جایز ندانیدن تأویل و اجتهاد
۴۳	 ۴. حجّیت خبر واحد در احکام و عقاید
۴۳	 ۵. منع تقلید
۴۵	 ۶. تساهل در پذیرش روایت
۴۷	 ۷. دیدگاه ویژه در باره صفات و معرفت الهی

درس ششم: جریان عقل‌گرایی

۵۰	 عقل‌گرایان و اقسام آن‌ها
۵۱	 اصول مشترک عقل‌گرایان (متکلمان، اصولیان و فلاسفه)
۵۱	 اصل اوّل: حجّیت عقل به عنوان نخستین دلیل
۵۱	 اصل دوم: تقدّم عقل بر نقل
۵۴	 اصل سوم: جواز تأویل
۵۶	 اصل چهارم: عدم حجّیت خبر واحد در عقاید

درس هفتم: جریان باطن‌گرایی

۵۸	 رویکرد کلی باطن‌گرایان به حدیث
۵۹	 فرقه‌های باطن‌گرایان
۵۹	 اصول مشترک باطن‌گرایان

۵۹	اصل اول: فراوانی روایات و احادیث در متون عرفانی و متصوفانه.....
۵۹	اصل دوم: احراز صدور بر پایه کشف و شهود.....
۶۰	اصل سوم: تأویل‌های عرفانی از احادیث و روایات.....

درس هشتم: حوزه حدیثی مدینه

۶۵	دکل‌گیری حوزه حدیثی مدینه.....
۶۷	فعالیت‌های حدیثی شیعه در مدینه.....
۶۹	ویژگی‌های حوزه حدیثی مدینه.....
۷۰	ویژگی نخست: دکل‌گیری جریان‌های فکری جدید.....
۷۱	ویژگی دوم: تبیین موضوعی احادیث.....
۷۲	ویژگی سوم: آغاز و رشد احادیث جعلی و پیدایش غلو.....

درس نهم: حوزه حدیثی قم

۷۵	منبع‌شناسی حوزه حدیثی قم.....
۷۷	زمینه‌های شکل‌گیری حوزه حدیثی قم.....
۷۸	محدثان و راویان قم.....
۸۰	آثار و کتب تألیف‌شده در مرکز حدیثی قم.....
۸۱	ویژگی‌های حوزه حدیثی قم.....

درس دهم: حوزه حدیثی بغداد (۱)

۸۴	زمینه‌های شکل‌گیری حوزه حدیثی بغداد.....
۸۷	راویان و محدثان برجسته بغدادی.....
۸۸	آثار محدثان بغدادی.....
۸۹	ویژگی‌های فکری حوزه حدیثی بغداد.....

درس یازدهم: حوزه حدیثی بغداد (۲)

۹۱	آراء و دیدگاه‌های شیخ مفید.....
۹۲	نمونه نخست.....
۹۳	نمونه دوم.....
۹۴	نمونه سوم.....
۹۶	نمونه چهارم.....
۹۷	آراء و اندیشه‌های سید مرتضی.....

۹۷.....	نمونه نخست.....
۹۸.....	نمونه دوم.....
۹۸.....	نمونه سوم.....
۹۹.....	نمونه چهارم.....
۹۹.....	جمع‌بندی اعتقادات بغدادی‌ها.....
۹۹.....	نازعات حوزه‌های حدیثی بغداد و قم.....
۱۰۱.....	منابعی در باره رویکرد عقلانی حوزه حدیثی بغداد.....

درس دوازدهم: حوزه حدیثی کوفه

۱۰۳.....	زمینه‌های شکل‌گیری حوزه حدیثی کوفه.....
۱۰۵.....	راویان و محدثان برجسته کوفی.....
۱۰۷.....	خاندان‌های برجسته حدیثی کوفه.....
۱۰۹.....	ویژگی‌های حوزه حدیثی کوفه.....

درس سیزدهم: حوزه‌های حدیثی ری و حله

۱۱۲.....	شکل‌گیری فعالیت‌های حدیثی شیعه در ری.....
۱۱۴.....	راویان و محدثان رازی.....
۱۱۶.....	ویژگی‌های حوزه حدیثی ری.....
۱۱۸.....	فعالیت‌های حدیثی شیعه در ری.....
۱۱۹.....	شکل‌گیری حوزه حدیثی حله.....
۱۱۹.....	فعالیت‌های حدیثی شیعه در حوزه حله.....

درس چهاردهم: حوزه حدیثی اصفهان

۱۲۵.....	شکل‌گیری فعالیت‌های حدیثی شیعه در حوزه اصفهان.....
۱۲۶.....	ویژگی‌ها و اختصاصات فکری حوزه حدیثی اصفهان.....
۱۲۷.....	الف - تدوین جامع‌نگاری‌ها و دایرة المعارف‌های گوناگون حدیثی.....
۱۲۸.....	ب - تعمیق معارف حدیثی به وسیله شرح‌نویسی و تعلیقه‌نویسی.....
۱۲۹.....	ج - عمومی‌سازی معارف حدیثی و ترجمه به زبان فارسی.....
۱۳۱.....	د - حاکم بودن تفکر اخباری‌گری شیعه بر این حوزه حدیثی.....
۱۳۱.....	آثار حدیثی شیعه در حوزه اصفهان.....
۱۳۲.....	خاندان‌های برجسته حوزه حدیثی اصفهان.....

درس پانزدهم: حوزه‌های حدیثی اهل سنت (حوزه مغاربه)

۱۳۴.....	معرفی حوزه‌های مهم اهل سنت.....
----------	---------------------------------

۱۳۷.....	حوزه حدیثی مغاربه.....
۱۳۷.....	حدود جغرافیایی حوزه حدیثی مغاربه.....
۱۳۸.....	دورنمای کلی فعالیت حدیثی مغاربه.....
۱۳۹.....	فعالیت‌های حدیثی در قیروان.....

درس شانزدهم: حوزه‌های حدیثی اهل سنت (حوزه اندلس و قرطبه)

۱۴۳.....	ورود حدیث به حوزه اندلس و فعالیت‌های محدثان در آن مرکز.....
۱۴۴.....	دیدگاه ایزابل فیرو در باره ورود حدیث به اندلس.....
۱۴۵.....	شخصیت‌های اثرگذار در حوزه حدیثی اندلس از نگاه ایزابل فیرو.....
۱۴۵.....	۱. امام ابن صالح.....
۱۴۷.....	۲. صعصعه بن سواد شافعی.....
۱۴۷.....	۳. عبد الملک بن یحیی سلفی.....
۱۴۸.....	۴. بقی بن مخلد قرطبی.....
۱۴۹.....	۵. محمد بن وضاح قرطبی.....
۱۵۱.....	منابعی در باره حوزه حدیثی قرطبه.....
۱۵۳.....	فهرست منابع.....

مقدمه

یکم. یکی از شاخه‌های مهم علوم حدیث، «تاریخ حدیث» است. تاریخ حدیث از رخدادها و تحولاتی که بر حدیث اندیشه بحث می‌کند و شامل رویدادهای مربوط به نقل و کتابت و حفظ و نشر حدیث، تعامل جریان‌های فکری مسلمانان با حدیث، حوزه‌های جغرافیایی فعالیت‌های حدیثی، اهتمام اقوام و نژادهای مختلف به حدیث، و مسائلی از این دست می‌شود.

آگاهی‌های عمیق، مستند، دقیق و گذشته حدیث، نحوه تعامل صحیح و درست را با میراث برجا مانده حدیثی روشن می‌سازد و می‌تواند تا اندازه فراوان از افراط و تفریط در موضع‌گیری نسبت به حدیث بکاهد. در پرتو این بررسی‌ها معلوم می‌شود: نه چنین است که همه احادیث، دست نخورده به دست ما رسیده باشد، و نه چنان است که همه آنچه امروزه در اختیار ما است، سست و بی‌پایه و غیر قابل استناد باشد.

مطالعات تاریخی حدیث، به جز مسئله اصالت و اعتبار حدیث و ررسنگری‌های دیگری را نیز در اختیار ما می‌گذارد: فضاها و فکری و فرهنگی مسلمانان و تأثیرگذاری اثرپذیری آنها را از حدیث و می‌گوید؛ چگونگی شکل‌گیری مناہج مختلف حدیثی محدثان نحوه تبویب‌ها را در کتب حدیثی نشان می‌دهد؛ اسباب و علل جعل و وضع، و فراز و فرود آن را در ادوار گوناگون تاریخی آشکار می‌سازد؛ و وجوه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری حدیث را در علوم اسلامی نشان می‌دهد.

این کتاب از میان همه مباحث تاریخ حدیث، دو بحث جدی را که تاکنون (زمان تدریس) کمتر به شکل مستقل مورد توجه بوده به بحث می‌گذارد: نخست از جریان‌های فکری حدیثی بحث می‌کند و سه جریان مهم ظاهرگرایی (اخباریگری و اهل حدیث)؛

عقل‌گرایی (فلاسفه و متکلمان) و باطن‌گرایی (عرفا و صوفیه) را تا اندازه‌ای می‌کاود، و نمونه‌ها و مصادیقی از این برخوردها با حدیث را نشان می‌دهد.

مبحث دوم کتاب، بحث و بررسی درباره مکان‌ها و حوزه‌هایی است که فعالیت حدیثی در آنها رونق داشته است. در این بخش، از ده حوزه حدیثی شیعه یعنی: مدینه، کوفه، بغداد، قم (قرن‌های چهار و پنج)، ری، حله، اصفهان، خراسان، نجف، قم (دوره معاصر) بحث شده است. و در مورد اهل سنت، به سه منطقه بزرگ؛ یعنی ایران (ری، خراسان بزرگ و فزویر، شرق و غرب عربی (حجاز، عراق و شام)، و غرب عربی (قرطبه، قیروان و شمال آفریقا)، اشاره کرده و از چگونگی ورود و گسترش حدیث در اندلس به تفصیل بحث کرده است.

دوم. این کتاب، تحریر بازنویسی درس «حوزه‌ها و مکاتب حدیثی» برای مقطع کارشناسی ارشد است که در سال ۱۳۸۶ برای رشته‌های مجازی دانشگاه قرآن و حدیث ضبط شده است. طبیعی است که از آن زمان تاکنون، در فضای کلی مطالعات حدیثی، تحولات چشمگیر و گسترده‌ای رخ داده، چنان‌که برای مدرس و نویسنده این کتاب نیز، زوایای بیشتر و تازه‌تری مکشوف شده است، و این تحولات و آگاهی‌ها در این کتاب، انعکاس نیافته است.

سوم. در پایان سپاس و قدرشناسی خود را تقدیم اساتید ارجمند و دوستان فاضل و فرهیخته‌ای می‌کنم که با پیگیری، اهتمام و لطف، سهمی در به ثمر رسیدن این درس گفتار داشته‌اند؛ به‌ویژه یاد می‌کنم از:

حجة الاسلام و المسلمین دکتر مهدی غلامعلی به جهت اهتمام و پشتیبانی‌های فراوان؛
حضرات آقایان: محسن رفیعی، محمدمهدی حیدری و محمدمهدی خوش‌قلب به
جهت ویرایش محتوایی و صوری این اثر؛

آقای سید علی سیدابراهیمی به جهت حروف‌چینی درس‌ها.

والحمد لله

مهدی مهریزی

چهارشنبه ۲۹ فروردین ۹۷

اول شعبان ۱۴۳۹ ق

۱۷ آوریل ۲۰۱۸ م